

Kouluissa tarvitaan lisää keinoja lasten ja nuorten mielenterveyden tukemiseen

- Koulu on otollinen ympäristö kaikille oppilaille kohdistetuille mielenterveyttä edistävillä interventioilla.
- Opetushenkilöstö kaipaa lisää tietoa lasten ja nuorten mielenterveydestä sekä mielenterveysongelmien varhaisesta tunnistamisesta.
- Kouluterveydenhoitajilla olisi valmiuksia oppilaiden mielenterveyden tukemiseen nykyistä laajemmin.
- Kouluterveydenhoitajat toivovat koulutusta näyttöön perustuvista menetelmistä oppilaiden mielenterveyden arvioimiseen ja tukemiseen sekä aikaa menetelmien toteuttamiseen.

PIHLA MARKKANEN
TtT, lehtori
Metropolia ammatti-
korkeakoulu

Turvalliset ihmissuhteet kasvuympäristössä tukevat lapsen ja nuoren kehitystä. Perheen ja kaverisuhteiden lisäksi myös koululla ja harrastuksilla on tärkeä rooli (Aalto-Setälä ym., 2020). Koulu voi parhaimmillaan olla turvallinen ympäristö, jossa oppilaat saavat tukea mielen hyvinvointiinsa muun muassa tärkeistä ihmissuhteista koulukavereiden ja koulun aikuisten kanssa. Koulussa oppilaiden on myös mahdollista saada tärkeitä onnistumisen kokemuksia (Lester & Cross, 2015).

Toisaalta koulu voi olla myös kuormittava ja mielenterveysongelmille altistava elämänalue, varsinkin jos oppilas kokee siellä turvattuutta tai kiusaamista tai jää vaille tarvitsemaansa tukea. Etenkin kiusatuksi tuleminen aiheuttaa turvattomuuden tunnetta. Näiden kokemusten on todettu olevan voimakkaasti yhteydessä oppilaiden mielenterveysongelmiin, etenkin masennusoireisiin ja itsetuhoisuuteen (Lester & Cross, 2015; Mori ym., 2021). Koulussa suoriutumiseen liittyvän stressin on todettu olevan yhteydessä masennusoireisiin ja elämänlaadun heikkenemiseen (Moksnes ym., 2016).

Kouluissa toteutettavilla mielenterveyden edistämistoimilla on tutkimusten mukaan saatu myönteisiä vaikutuksia oppilaiden mielenterveyteen. Koulu on otollinen ympäristö kohdistaa kaikille oppilaille mielenterveyttä edistäviä interventioita. Koulu-

ympäristössä toteutettaviksi suunnatut mielenterveyttä edistävät menetelmät kohdistuvat esimerkiksi myönteisen ilmapiirin luomiseen tai mielenterveystaitojen harjoitteluun. Myös hoidollisia mielenterveysinterventioita voidaan tarjota kohdennetusti oireileville oppilaille (Fazel ym., 2014; Arango ym., 2018). Kouluissa toteutettavien mielenterveysinterventioiden tulisi olla tutkimusnäyttöön perustuvia ja niiden integroimista opetussuunnitelmaan suositellaan (Kutcher & Wei, 2020).

OPETTAJIEN ROOLI

Opettajat ovat keskeisessä roolissa oppilaiden mielenterveysongelmien tunnistamisessa ja opiskeluhuollon palveluihin ohjaamisessa. Opettaja voi myös toimia tärkeänä roolimallina ja mielenterveystaitojen opettajana (Aalto-Setälä ym., 2020). Lisäksi opettajat toteuttavat kouluissa kaikille oppilaille kohdennettuja mielenterveysinterventioita. Tällöin heidän osaamisensa mielenterveyteen liittyen on erityisen tärkeää.

Aiemmissä tutkimuksissa opettajat ovat kuitenkin tuoneet esiin epävarmuuttaan oppilaiden mielenterveyden tukemisessa ja ongelmien tunnistamisessa (esim. Ekornes, 2015; Graham ym., 2011). Opettajien saaman tuen, lisäkoulutuksen ja ohjauksen on todettu lisäävän heidän valmiuksiaan tukea oppilaiden mielenterveyttä ja tunnistaa mielenterveysongelmia (Romer ym., 2018).

KOULUTERVEYDENHOITAJIEN ROOLI

Kouluterveydenhoitajat tapaavat kaikki peruskoulun oppilaat lakisääteisissä terveystarkastuksissa vuosiluokittain. Niissä arvioidaan oppilaiden fyysisen hyvinvoinnin lisäksi myös heidän mielenterveyttään. Laajemmat terveystarkastukset tehdään ensimmäisen, viidennen ja kahdeksannen luokan oppilaille. Niihin sisältyy kouluterveydenhoitajan ja lääkärin tapaaminen, sekä opettajan antama arvio oppilaan selviytymisestä ja hyvinvoinnista. Laajoissa terveystarkastuksissa selvitetään myös perheen hyvinvointia ja vanhemmat kutsutaan mukaan tapaamiseen. (Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta 338/2011.)

Toisen asteen opiskelijoille lukioissa ja ammatillisissa oppilaitoksissa on terveydenhoitajan tarkastus ensimmäisenä opiskeluvuonna. Lääkärintarkastus tehdään joko opiskelijaksi hyväksymisen yhteydessä tai ensimmäisenä tai toisena opiskeluvuonna. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos [THL], 2022; Valtioneuvoston asetus 338/2011.)

Kouluterveydenhoitajat tunnistavat oppilaiden mielenterveysongelmia myös tavatessaan heitä muilla käynneillä kuin terveystarkastuksissa. Useimmiten oppilaiden on mahdollista hakeutua kouluterveydenhoitajan vastaanotolle ilman ajanvarausta. Nuoret ovat raportoineet, että vastaanotolle pääsee tarvittaessa helposti, eikä käyntejä koeta leimaavina (Kivimäki ym., 2019).

”Menetelmät kohdistuvat esimerkiksi myönteisen ilmapiirin luomiseen tai mielenterveystaitojen harjoitteluun.”

COVID-19-pandemian aikana kouluterveydenhoitajia siirrettiin muihin tehtäviin. Oppilaiden käynnit vastaanotolla vähenivät, eikä terveystarkastuksia tai avoimia vastaanottoja voitu tarjota tarpeeksi. Tästä huolimatta peruskoulun ja toisen asteen oppilaitokset raportoivat saaneensa eniten tukea hyvinvointiinsa terveydenhoitajalta (Hietanen-Peltola ym., 2021; Jahnukainen ym., 2021). Aikaisemmissa tutkimuksissa kuitenkin myös kouluterveydenhoitajat ovat raportoineet epävarmuutta omista valmiuksistaan tukea ja tunnistaa oppilaiden mielenterveyteen liittyviä ongelmia (Anttila ym., 2020; Haddad ym., 2018; Skundberg-Kletthagen & Moen, 2017).

Tässä tutkimuksessa, joka on osa väitöstyötä, tutkittiin opetushenkilöstön ja kouluterveydenhoitajien näkemyksiä lasten ja nuorten mielenterveydestä sekä siitä, millaiseksi he kokevat valmiutensa tukea oppilaiden mielen hyvinvointia (Markkanen ym., 2019; Markkanen ym., 2020; Markkanen ym., 2021).

MENETELMÄT

Opettajien kokemuksia ja näkemyksiä liittyen oppilaiden mielenterveyteen tutkittiin kahdessa laadullisessa tutkimuksessa. Ensimmäisessä vaiheessa opettajille ja koulunkäyntiavustajille (N = 16) järjestettiin fokusryhmähaastattelut haastavista tilanteista oppilaiden kanssa. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata millaista tietoa, taitoa ja tukea opettajat kokevat tarvitsevansa koulun arjessa.

Osallistujat työskentelivät peruskoulun luokka-asteilla 1–9. Heistä kahdeksan oli opettajia tai erityisopettajia ja kahdeksan työskenteli koulunkäynninohjaajina. Aineisto analysoitiin induktiivisen aineiston analyysin avulla.

Toisessa vaiheessa opetushenkilöstölle kehitettiin verkkokurssi haastavasti ja aggressiivisesti käyttäytyvän oppilaan kohtaamisesta. Ensimmäisen vaiheen tuloksia hyödynnettiin verkkokurssin sisältöä suunniteltaessa. Verkkokurssia pilotoitiin yhdessä yhtenäiskoulussa (peruskoulun luokka-asteet 1–9). Osallistujat kirjoittivat verkkokurssin aikana reflektiivisiä kirjoitelmia kokemistaan haastavista tilanteista. Kahdeksan kurssin suorittanutta opettajaa, erityisopettajaa tai koulunkäynninohjaajaa antoi luvan kirjoitelmiansa tutkimuskäyttöön.

Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata, miten opettajat ja koulunkäyntiavustajat refleктоivat omia tunteitaan, ajatuksiaan ja toimintaansa haastavissa tilanteissa. Tutkimus lisäsi ymmärrystä siitä, miten opettajat hallitsevat oppilaiden haastavaa käytöstä ja miten he itse kokevat tilanteet. Kirjoitelmat analysoitiin yhdistämällä induktiivista ja deduktiivista aineiston analyysiä.

Kouluterveydenhoitajille tehtiin kansallinen kyselytutkimus, jonka tarkoituksena oli kuvata, millaisia lasten ja nuorten mielenterveysongelmia kouluterveydenhoitajat kohtaavat työssään ja miten he kokevat oman roolinsa oppilaiden mielenterveyden tukemisessa. Tutkimuksessa kartoitettiin myös, millaisia interventioita ja menetelmiä kouluissa on käytössä mielenterveyden tukemiseksi. Lisäksi kysyttiin, millaisia esteitä kouluterveydenhoitajat mahdollisesti näkevät mielenterveyden edistämiseksi kouluissa.

Kysely toteutettiin yhteistyössä Suomen terveydenhoitajaliiton kanssa. Kutsu osallistua tutkimukseen lähetettiin sähköpostitse liiton jäsenille, jotka työskentelivät tiedonkeruun aikaan koulu- ja/tai opiskelijaterveydenhuollossa (N = 648). Heistä 21 prosenttia (n = 136) osallistui tutkimukseen. Kysely sisälsi strukturoituja ja avoimia kysymyksiä. Määrällinen aineisto analysoitiin kuvailevin tilastollisin menetelmin ja laadullinen aineisto sisällön analyysin avulla.

Tutkimusympäristötiedot, tiedonkeruumenetelmät ja aineiston analyysimenetelmät eri vaiheissa on koottu taulukkoon 1.

TULOKSET

Opetushenkilöstöä koskevia tuloksia

Opetushenkilöstö kuvasi haastavien tilanteiden useimmiten liittyvän oppilaiden käyttäytymiseen, johon oli puututtava. Tilanteita oli usein vaikea ennakoita ja oppilaiden käytös koettiin arvaamat-

TAULUKKO 1.

Tutkimusympäristötiedot, tiedonkeruumenetelmät ja aineiston analyysimenetelmät eri vaiheissa.

Tutkimusympäristö	Osallistujat	Menetelmä	
		Tiedonkeruu	Aineiston analysointi
Yhtenäiskoulu, peruskoulun 1.–9. luokat	Opetushenkilöstö n = 16	Fokusryhmä-haastattelut	Induktiivinen sisällön analyysi
	Opetushenkilöstö n = 8	Reflektiiviset kirjoitelmat verkkokurssin aikana	Yhdistelmä deduktiivista ja induktiivista sisällön analyysiä
Koulu- tai opiskelijaterveydenhuolto	Kouluterveydenhoitajat n = 136	Kyselytutkimus	Kuvailevat tilastolliset menetelmät

tomaksi. Toisaalta jatkuvasti samaan epätoivottavaan käytökseen puuttuminen koettiin turhauttavana.

Haastavana käytöksenä pidettiin esimerkiksi tunteilla häiritsemistä ja levotonta tai impulsiivista käytöstä. Oppilas saattoi olla oppositiossa, joko äänekkäästi tai vain hiljaa koulutyöstä kieltäytyen. Oppilaat saattoivat käyttäytyä fyysisesti tai verbaalisesti aggressiivisesti toisia oppilaita tai opetushenkilöstöä kohtaan. Myös oppilaiden väliset riidat sekä toisten tahallinen ärsyttäminen tai kiusaaminen vaativat opetushenkilöstön puuttumista. Myös kontaktin saamisen vaikeus, oppilaan vetäytyminen muiden seurasta ja puhumattomuus koettiin hyvin huolestuttavaksi. Samoin oppilaan mieliala, esimerkiksi itkuisuus, tai itsensä vahingoittaminen herättivät huolta.

Opetushenkilöstön tiedon ja koulutuksen tarpeet liittyivät esimerkiksi oikeisiin toimintatapoihin haastavissa tilanteissa. Henkilöstö koki tarvitsevana lisää ymmärrystä oppilaan käyttäytymiseen vaikuttavista tekijöistä. He toivoivat parempia taitoja ennakoita haastavia tilanteita ja tunnistaa ajoissa oppilaan mielialan muutoksia. Esimerkkinä tuotiin esiin, ettei aggressiivisesti käyttäytyvän oppilaan kohtaamista käsitelty lainkaan opettajan- tai erityisopettajan koulutuksen aikana. Samoin toivottiin lisää ymmärrystä lasten ja nuorten mielen hyvinvoinnista, ongelmien tunnistamisesta sekä oppilaan hyvinvoinnin arvioimisesta.

Opetushenkilöstöä mietitytti erityisesti, miten mielenterveysongelmista kärsivien oppilaiden oppimista ja hyvinvointia tulisi tukea koulussa. Lasten ja nuorten mielenterveysongelmista ja neuropsykiatristen oireiden aiheuttamista ongelmista toivottiinkin lisätietoa. Opetushenkilöstö toi esiin, että oppilaiden tuen tarpeita tulisi tunnistaa ja huomioida paremmin koulun arjessa. Mielenterveyden ammattilaisilta toivottiin lisää tukea kouluihin.

Tieto oppilaan erityistarpeista koettiin tärkeäksi, jotta häntä voitaisiin tukea mahdollisimman hyvin koulupäivien aikana. Yhtenä kehittämistarpeena pidettiin tiedonkulun tehostamista. Toisinaan tieto oppilaan erityistarpeista ei kulkenut opettajien välillä. Myöskään koulunkäynninohjaajat eivät välttämättä saaneet tarkempaa tietoa oppilaan tilanteesta tai erityistarpeista, vaikka heidän työhönsä kuului oppilaan tukeminen koulupäivien aikana.

Opettajat ja koulunkäynninohjaajat reflektoivat monipuolisesti haastavia tilanteita sekä omia reaktioitaan ja toimintaansa niissä. Heillä oli halu ymmärtää tilanteita oppilaiden näkökulmasta ja nähdä lapsi haastavan käytöksen takana. Osallistujat pohtivat, miten toimia vaikeissa tilanteissa eettisesti oikein ja analysoivat kriittisesti omaa toimintaansa.

Kouluterveydenhoitajien kyselyn keskeisiä tuloksia

Kyselyyn vastasi yhteensä 136 kouluterveydenhoitajaa, eli 21 prosenttia kutsutuista osallistui sähköiseen kyselyyn. Vastauksia saatiin kaikilta kouluasteilta ja eri puolilta Suomea. Osa kouluterveydenhoitajista työskenteli eri kouluasteilla viikon aikana. Vastaajista työskenteli

- 57 % peruskoulun alakoulussa
- 41 % yläkoulussa
- 26 % ammatillisessa toisen asteen oppilaitoksessa
- 22 % lukiossa
- 14 % opiskelijaterveydenhuollossa.

Oppilaiden mielenterveyden tukeminen on keskeinen osa kouluterveydenhoitajien työtä. Hoitajat pitivätkin omaa rooliaan tärkeänä oppilaiden mielenterveysongelmien varhaisessa tunnistamisessa. Lähes kaikki vastaajista (99 %) kertoivat työskennelleensä viimeisen vuoden aikana sellaisten oppilaiden kanssa, joilla on ongelmia

keskittymisessä. Myös masennusoireisten kanssa oli työskennelty 99 prosenttia vastaajista. Ahdistuneisuusoireisten oppilaiden kanssa oli työskennelty 96 prosenttia. Sellaisten oppilaiden kanssa, joilla oli perheongelmia, oli työskennelty 95 prosenttia vastaajista.

Kouluterveydenhoitajilta kysyttiin avoimena kysymyksenä kolmea huolestuttavinta mielenterveysongelmaa heidän koulussaan. Useimmiten mainittiin masennus ja itsetuhoisuus, ahdistuneisuusoireilu sekä käytösongelmat kuten aggressiivisuus tai häiritsevä ja impulsiivinen käytös.

Kouluterveydenhoitajien mukaan osa oppilaista saattaa jäädä vaille mielenterveysongelmiinsa tarvitsemaansa tukea. Keskeisimpänä esteenä mielenterveyden tukemiselle kouluissa pidettiin interventioiden puutetta. Muita esteitä olivat vaikeudet mielenterveyspalveluihin ohjaamisessa, puutteellinen koulutus oppilaiden mielenterveyden tukemisesta sekä ajan ja resurssien puute.

”Keskeisimpänä esteenä mielenterveyden tukemiselle kouluissa pidettiin interventioiden puutetta.”

Kouluterveydenhoitajat arvioivat oman osaamisensa lasten ja nuorten mielenterveyden tukemiseen riittäväksi. Menetelmistä oppilaiden mielenterveyden tukemiseksi ja arvioimiseksi he sen sijaan toivoivat tietoa ja koulutusta. Kolmannes vastaajista koki tarvitsevana lisää osaamista eri kulttuuritautista tulevien oppilaiden mielenterveyden tukemiseen. Kysyttäessä pääasiallisista haasteista kouluterveydenhoitajan työssä useimmiten mainittiin ajan puute ja työpaine, vaikeudet mielenterveyspalveluihin ohjaamisessa sekä ongelmat oppilaiden perheissä. Kouluterveydenhoitajat olivat motivoituneita interventiokoulutukseen ja toivoivat käyttöönsä näyttöön perustuvia menetelmiä oppilaiden mielenterveyden tukemiseen.

Opetushenkilöstön ja kouluterveydenhoitajien lisäkoulutuksen tarpeet ja pääasialliset huolenaiheet liittyen oppilaiden mielenterveyteen on kuvattu taulukossa 2.

POHDINTA

Vahvuudet ja heikkoudet

Aikaisempia tutkimuksia opettajien näkemyksistä ja valmiuksista liittyen oppilaiden mielenterveyden tukemiseen löytyy vain rajallisesti, joten kuvaileva laadullinen tutkimusasetelma oli perusteltu. Tutkimus tuotti tietoa opetushenkilöstön kokemuksista koulun arjessa. Laadullisen tutkimuksen tavoitteena ei ole tiedon yleistettävyys, mutta tuloksia voidaan hyödyntää harkiten samankaltaisissa kouluympäristöissä.

Molemmassa osatutkimuksissa opetushenkilöstö työskenteli samassa koulussa. Tämä on voinut vaikuttaa halukkuuteen osallistua tutkimukseen sekä avoimuuteen ryhmähaastatteluisa. Keskustelu oli vilkasta ja opetushenkilöstö kuvasi hankaliakin tilanteita, joten haastatteluisa välittyi luottamuksellinen ilmapiiri. Ne opetushenkilöstön jäsenet, jotka ovat kokeneet yhdessä keskustelemisen vaikeaksi tai jotka eivät pidä oppilaiden mielenterveyteen liittyviä asioita tärkeinä, ovat voineet jättää osallistumatta haastattelututkimukseen tai verkkokurssille.

Verkkokurssin aikana reflektiivisiä kirjoitelmia kirjoitettiin yksilötöinä ja vain kurssin tuutorit näkivät ne ja antoivat henkilökohtaista palautetta. Osallistujat kuvasivatkin kirjoitelmissaan avoimesti hyvin henkilökohtaisia kokemuksia. Koska vain kahdeksan osallis-

Opetushenkilöstön ja kouluterveydenhoitajien pääasialliset huolenaiheet liittyen oppilaisiin sekä lisäkoulutuksen tarpeet.

	Pääasialliset huolenaiheet oppilaista	Lisäkoulutuksen tarpeet
Opetushenkilöstö	<ul style="list-style-type: none"> • Käytösongelmat • Mielialaan liittyvät huolet • Kiusaaminen • Oppilaiden väliset riidat ja tappelut 	<ul style="list-style-type: none"> • Lisää ymmärrystä oppilaan käytökseen vaikuttavista asioista • Taitoja tunnistaa oppilaiden mielenterveysongelmia • Taitoja tukea oppilaiden mielen hyvinvointia • Tietoa neuropsykiatrisista oireista
Kouluterveydenhoitajat	<ul style="list-style-type: none"> • Masennus ja itsetuhoisuus • Ahdistuneisuus ja paniikkihäiriö • Käytösongelmat • Muut mielenterveysongelmat 	<ul style="list-style-type: none"> • Menetelmiä oppilaiden mielenterveyden arvioimiseen • Interventiokoulutusta oppilaiden mielenterveyden tukemiseksi • Lisää tietoa eri kulttuuritaustasta tulevien oppilaiden mielenterveyden tukemisesta

tujaa antoi tutkimusluvan, reflektiiviset kirjoitelmat analysoitiin yhtenä aineistona eikä ammattiryhmittäin. Jos aineisto olisi ollut isompi, olisi voinut olla mielekästä tarkastella opettajien ja koulunkäynninohjaajien kirjoitelmia myös erikseen.

Kouluterveydenhoitajien kyselytutkimuksen vastausprosentti jäi harmillisen pieneksi. Määrällinen aineisto analysoitiin tilastollisin kuvailevin menetelmin, mutta tarkemmat tilastolliset testit eivät olleet mahdollisia pienen otoskoon vuoksi. Vastajat työskentelivät kuitenkin eri kouluasteilla ja eri puolilla suomea, vaihtelevan kokoisissa kunnissa. Näin ollen tutkimus tarjoaa yleiskatsauksen suomalaisten kouluterveydenhoitajien näkemyksistä.

Kouluissa valmiuksia nykyistä laajempaan tukeen

Tutkimus osoittaa, että opetushenkilöstö ja kouluterveydenhoitajat kokevat oppilaiden mielenterveyden tukemisen tärkeäksi osaksi työtään. Koulu nähtiin keskeisenä ympäristönä lasten ja nuorten mielenterveyden tukemisessa sekä ongelmien varhaisessa tunnistamisessa. Opetushenkilöstö oli motivoitunutta ja toivoi lisää osaamista ja koulutusta mielenterveyteen liittyvistä asioista. Myös aikaisemmissa kansainvälisissä tutkimuksissa opettajat ovat tunnistaneet tärkeän roolinsa, vaikkakin ovat olleet epävarmoja omista taidoistaan tukea oppilaiden mielenterveyttä ja tunnistaa mahdollisia ongelmia (Ekornes, 2016; Graham ym., 2011).

Tulosten mukaan myös kouluterveydenhoitajat tunnistavat oppilaiden mielenterveysongelmia ja pitävät omaa rooliaan tärkeänä. Aikaisemmissa tutkimuksissa kouluterveydenhoitajat ovat olleet epävarmoja omista taidoistaan tukea ja tunnistaa oppilaiden mielenterveysongelmia (Anttila ym., 2020; Haddad ym., 2018; Skundberg-Kletthagen & Moen, 2017). Aikaisemmassa haastattelututkimuksessa suomalaisten yläkoulujen kouluterveydenhoitajat olivat melko tyytyväisiä koulutukseensa. He kuitenkin kokivat tarvitsevansa lisäkoulutusta nuorten mielenterveydestä ja nuorten kehityksestä (Anttila ym., 2020). Tässä tutkimuksessa terveydenhoitajat arvioivat osaamisensa riittävän oppilaiden mielenterveyden tukemiseen, mutta kokivat tarvitsevansa interventiokoulutusta ja

keinoja oppilaiden mielenterveyden tukemiseen ja arvioimiseen.

Suomalainen terveydenhoitajakoulutus siis näyttää antavan hyvät valmiudet lasten ja nuorten mielenterveyden edistämiseen. Kouluterveydenhoitajilla olisi valmiuksia tukea oppilaiden mielenterveyttä nykyistä laajemminkin. Heidän osaamistaan ja valmiuksia ei siis tätä nykyä hyödynnetä niin hyvin kuin voitaisiin. Kouluterveydenhoitajien rooli oppilaiden mielenterveyden tukemisessa painottuu tällä hetkellä varhaiseen tunnistamiseen ja mielenterveyspalveluihin ohjaamiseen.

”Kouluterveydenhoitajat toivat esiin vaikeuksia saada oireilevia oppilaita mielenterveyspalveluiden piiriin.”

Kouluterveydenhoitajat ovat motivoituneita lisäkoulutukseen. Myös aikaisemmissa tutkimuksissa kouluterveydenhoitajat ovat toivoneet interventiokoulutusta mielenterveyden tukemiseen (Anttila ym., 2020; Moen & Skundberg-Kletthagen, 2018). Tulosten mukaan suurimpia esteitä mielenterveystyölle ovat ajan ja resurssien puute. Jos kouluterveydenhoitajien koulutusta mielenterveysinterventioihin lisätään, heillä tulee olla myös mahdollisuus käyttää työaikaansa interventioiden toteuttamiseen.

Opettajien ja kouluterveydenhoitajien huoli kohdistui erityisesti niihin oppilaisiin, joilla on mielenterveysongelmia. Kouluterveydenhoitajat toivat esiin vaikeuksia saada oireilevia oppilaita mielenterveyspalveluiden piiriin. Opettajia taas mietitytti, miten oireilevien oppilaiden mielen hyvinvointia ja oppimista voitaisiin parhaiten tukea koulussa. Opettajan pääasialliseen työnkuvaan ei kuulu oppilaiden mielenterveysongelmien hoitaminen. Kuitenkin opetushenkilöstön lisääntynyt ymmärrys ja keinot tukea oppilaan mielen hyvinvointia voivat helpottaa oireilua ja vähentää haastavia tilanteita koulupäivän aikana.

Koulut ovat otollinen ympäristö toteuttaa interventioita lievemmin oirelevien oppilaiden tukemiseksi sekä kaikkien oppilaiden mielen hyvinvoinnin edistämiseksi. Tämän lisäksi olisi kehitettävä koulun arkeen tukea niille oppilaille, joiden oireilu on vakavampaa. Tätä kehitystyötä mielenterveysammattilaisten ja koulujen tulisi tehdä yhdessä. ●

Väitöstutkimus laadittiin osana Suomen Akatemian, Turun yliopiston ja Business Finlandin rahoittamia professori Maritta Välimäen tutkimushankkeita EduMental ja Depis.Net.

AVAINSANAT:

Opetushenkilöstö, kouluterveydenhoitajat, koulu, mielenterveys, oppilaat

SIDONNAISUUDET:

Pihla Markkanen: Henkilökohtaiset apurahat väitöstyöskentelyä varten (Turun Yliopistosäätiö, Turun yliopiston lääketieteellisen tiedekunnan tohtoriorjelmalla (DPNurse), Niilo Helanderin Säätiö ja Suomen sairaanhoitajaliitto)

LÄHTEET:

- Aalto-Setälä, T., Huikko, E., Appelqvist-Schmidlechner, K., Haravuori, H. & Marttunen, M. (2020). Kouluikäisten mielenterveysongelmien tuki ja hoito perustason palveluissa: Opas tutkimiseen, hoitoon ja vaikuttavien menetelmien käyttöön. (Ohjaus; No. 6/2020). Terveystieteiden tutkimuskeskus. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-547-6>.
- Anttila, M., Ylitalo, M., Kurki, M. H., Hipp, K. & Välimäki, M. (2020). School nurses' perceptions, learning needs and developmental suggestions for mental health promotion: Focus group interviews. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(24), 1–15. <https://doi.org/10.3390/ijerph17249503>
- Arango, C., Díaz-Caneja, C. M., McGorry, P. D., Rapoport, J., Sommer, I. E., Vorstman, J. A., ... Carpenter, W. (2018). Preventive strategies for mental health. *The Lancet Psychiatry*, 5(7), 591–604. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(18\)30057-9](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(18)30057-9)
- Ekornes, S. (2015). Teacher Perspectives on Their Role and the Challenges of Inter-professional Collaboration in Mental Health Promotion. *School Mental Health*, 7, 193–21. <https://doi.org/10.1007/s12310-015-9147-y>
- Fazel, M., Hoagwood, K., Stephan, S. & Ford, T. (2014). Mental health interventions in schools in high income countries. *The Lancet Psychiatry*, 1(5), 377–387. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(14\)70312-8](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(14)70312-8)
- Graham, A., Phelps, R., Maddison, C. & Fitzgerald, R. (2011). Supporting children's mental health in schools: Teacher views. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 17(4), 479–496. <https://doi.org/10.1080/13540602.2011.580525>
- Haddad, M., Pinfold, V., Ford, T., Walsh, B. & Tylee, A. (2018). The effect of a training programme on school nurses' knowledge, attitudes, and depression recognition skills: The QUEST cluster randomised controlled trial. *International Journal of Nursing Studies*, 83 (March), 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2018.04.004>
- Hietanen-Peltola, M., Jahnukainen, J., Vaara, S., Kivimäki, H. & Ervasti, E. (2021). Asiointi ja avunsaanti perusopetuksen opiskeluhoitopalveluissa: Kouluterveyskysely 2021. THL Tutkimuksesta tiiviisti 53/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-734-0>
- Jahnukainen, J., Hietanen-Peltola, M., Vaara, S., Kivimäki, H. & Ervasti, E. (2021). Asiointi ja avunsaanti toisen asteen opiskeluhoitopalveluissa – Kouluterveyskysely 2021. THL Tutkimuksesta tiiviisti 54/2021. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-735-7>
- Kivimäki, H., Saaristo, V., Wiss, K., Frantsi-Lankia, M., Ståhl, T. & Rimpelä, A. (2019). Access to a school health nurse and adolescent health needs in the universal school health service in Finland. *Scandinavian Journal of Caring Science*, 2019, 33, 165–175. <https://doi.org/10.1111/scs.12617>
- Kutcher, S. & Wei, Y. (2020). School mental health: a necessary component of youth mental health policy and plans. *World Psychiatry*, 19(2), 174–175. <https://doi.org/10.1002/wps.20732>
- Lester, L., & Cross, D. (2015). The Relationship Between School Climate and Mental and Emotional Wellbeing Over the Transition from Primary to Secondary School. *Psychology of Well-Being*, 5(1). <https://doi.org/10.1186/s13612-015-0037-8>
- Markkanen, P., Anttila, M. & Välimäki, M. (2019). Knowledge, skills, and support needed by teaching personnel for managing challenging situations with pupils. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16 (19): 3646. <https://doi.org/10.3390/ijerph16193646>
- Markkanen, P., Välimäki, M., Anttila, M. & Kuuskorpi, M. (2020). Reflective cycle: understanding challenging situations in a school setting. *Educational Research*, 2020; 62 (1): 46–62. <https://doi.org/10.1080/00131881.2020.1711790>
- Markkanen, P., Anttila, M. & Välimäki, M. (2021). Supporting student's mental health: a cross-sectional survey for school nurses. *Children*, 2021; 8 (2): 129. <https://doi.org/10.3390/children8020129>

LÄHTEET:

Moksnes, U. K., Bradley-Eilertsen, M.-E. & Lazarewicz, M. (2016). The association between stress, selfesteem and depressive symptoms in adolescents. *Scandinavian Journal of Psychology*, 57, 22– 29. <https://doi.org/10.1111/sjop.12269>

Moen, Ø. L. & Skundberg-Kletthagen, H. (2018). Public health nurses' experience, involvement and attitude concerning mental health issues in a school setting. *Nordic Journal of Nursing Research*, 38(2), 61–67. <https://doi.org/10.1177/2057158517711680>

Mori, Y., Tiiri, E., Khanal, P., Khakurel, J., Mishina, K. & Sourander, A. (2021). Feeling Unsafe at School and Associated Mental Health Difficulties among Children and Adolescents: A Systematic Review. *Children*, 17;8(3):232. <https://doi.org/10.3390/children8030232>

Romer, N., Green, A. L. & Cox, K. E. (2018). Educator Perceptions of Preparedness and Professional Development for Implementation of Evidence-Based Practices Within a Multi-tiered System of Supports. *School Mental Health*, 10(2), 122–133. <https://doi.org/10.1007/s12310-017-9234-3>

Skundberg-Kletthagen, H. & Moen, Ø. L. (2017). Mental health work in school health services and school nurses' involvement and attitudes, in a Norwegian context. *Journal of Clinical Nursing*, 26(23–24), 5044–5051. <https://doi.org/10.1111/jocn.14004>

THL (2022). Laajat terveystarkastukset. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Haettu 5.1.2022 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoolto/kouluterveydenhuolto/terveystarkastukset/laajat-terveystarkastukset>

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. 6.4.2011/388. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110338>